ВЛИЈАНИЕ НА ЦЕНИТЕ НА ЦИГАРИТЕ И ПОЛИТИКИТЕ ЗА КОНТРОЛА НА ТУТУНОТ ВРЗ ЗАПОЧНУВАЊЕТО СО ПУШЕЊЕ КАЈ АДОЛЕСЦЕНТИТЕ:

докази од РС Македонија

analytica

ИЗВЕШТАЈ ЗА ПОЛИТИКИ

ВЛИЈАНИЕ НА ЦЕНИТЕ НА ЦИГАРИТЕ И ПОЛИТИКИТЕ ЗА КОНТРОЛА НА ТУТУНОТ ВРЗ ЗАПОЧНУВАЊЕТО СО ПУШЕЊЕ КАЈ АДОЛЕСЦЕНТИТЕ:

докази од РС Македонија

Критично прашање за јавното здравје: Пушењето кај младите во РС Македонија

Користењето на тутун е водечка причина за смрт (која може да се спречи) со 100 милиони смртни случаи кои му се припишуваат на тутунот во текот на 20ти век и речиси една милијарда смртни случаи проектирани за 21ви век, без значајни интервенции од аспект на политиките. Повеќето од овие смртни случаи ќе се случат во земјите во развој.

Пушењето од рана возраст претставува сериозен и значаен предизвик кој мора да се реши со силна контрола на тутунот. Речиси секоја прва употреба на цигари се случува во средношколските години во Северна Македонија. Младите пушачи најчесто ги потценуваат здравствените последици од пушењето и ризикот од развој на зависност од никотин.

Пушењето од рана возраст е поверојатно да доведе до доживотна зависност од никотин, што го прави критично прашање за јавното здравство кое мора да се реши. Времето на започнување со пушење игра клучна улога, бидејќи колку порано поединецот почне да пуши, толку е поголема веројатноста да развие редовна или честа навика за пушење. Препознавањето на важноста за спречување на младите да почнат да пушат е клучно за постигнување на пад на преваленцата на пушење.

Справувањето со започнување со пушење кај младите е витален чекор кон постигнување помала преваленца на пушење и промовирање поздрави заедници.

Зголемување на даноците за тутун, ограничување на пристап до тутунски производи и спроведување на сеопфатни политики за контрола на тутунот се составен дел од пакетот алатки за политики наменети за спречување на пушењето и намалување на стапката на пушење кај младите.

Справување со пушењето кај младите во РС Македонија

Северна Македонија е рангирана многу високо на глобално ниво во однос на преваленцата на пушење и просечниот број на испушени цигари

дневно по пушач. Со преваленца на пушење од 48,4 проценти, земјата го надминува просекот на ЕУ од 18,4 проценти во потрошувачката на тутун. Сегашните стапки на потрошувачка на тутун во Северна Македонија би можеле да доведат до приближно 39.000 смртни случаи поврзани со тутунот (сите целосно може да се спречат) во текот на следните четири децении.

- **Речиси 81,4 проценти од пушачите во Северна Македонија почнале да пушат пред 25-годишна возраст.**
- **Околу 12,4 проценти од учениците (14,6 проценти момчиња и 9,8 проценти девојчиња) користеле тутунски производи** според Глобалното истражување за тутун кај млади (GYTS) спроведено во 2016 година.

Политики за контрола на тутунот во РС Македонија

Северна Македонија има спроведено низа значајни мерки за контрола на тутунот (Слика 1), покажувајќи ја посветеноста на земјата за справување со прашања поврзани со пушењето и промовирање на јавното здравје, во согласност со нејзината законска определба како Членка на Рамковната конвенција за контрола на тутунот. Во 2014 година, Северна Македонија го ратификуваше и Протоколот за елиминирање на недозволена трговија со тутунски производи.

Слика 1. Хронологија на политиките за контрола на тутунот во Северна Македонија

2003 – "Закон за заштита од пушење поставува делумни ограничувања за пушење на јавни места."

2008 – Пушење е забрането на повеќето јавни места во Северна Македонија, вклучително училишта и други јавни објекти во кои се сместени деца и млади луѓе, промовирајќи средини без чад и зачувување на нивното здравје

2010 – Северна Македонија воведе општа забрана за пушење на јавни места, вклучително и ресторани и барови, со што се зајакнува јавното здравје преку создавање средини без чад.

2018 – Забраната за пушење во Северна Македонија доживеа делумно слабеење во измените на Законот за заштита. Законските измени воведоа одредби со кои се дозволува пушење во специјално одредени простори и отворени тераси, менувајќи ја претходната сеопфатна забрана за пушење

Во Северна Македонија, цената и акцизата на тутунски производи се регулирани со Законот за акцизи. Сегашното ниво на акциза за 1.000 цигари во Северна Македонија е значително под минимално пропишаното од Европската унија (ЕУ): додека ЕУ пропишува минимално ниво од 90 евра, акцизата во Северна Македонија е 54 евра за 1000 цигари.

За да го исполни потребното ниво за специфичната акциза на ЕУ, Северна Македонија ќе треба да ја зголеми сегашната стапка на акциза на тутун за 66 проценти.

Пристап и методологија

Овој извештај за политики се потпира на сеопфатна, национално репрезентативна студија спроведена во Северна Македонија која го испитува влијанието на цените на цигарите, политиките за контрола на тутунот и различните фактори врз започнувањето со пушење кај адолесцентите. Студијата користи две Глобални истражувања за тутун кај млади (GYTS) за Северна Македонија во 2008 и 2016 година за да спроведе детална анализа. Истражувањето на GYTS во 2008 година опфати 5.824 испитаници (стапка на одговор од 90,1 проценти) и 5.141 ученици во 2016 година (стапка на одговор од 86,2 проценти). Започнувањето со пушење е моделирано како функција од следните варијабли: цени на цигари, стапка на акциза, варијабли на политика за контрола на тутунот без цена, пол, возраст, однесување кон пушењето на пријателите и родителите, едукација за опасностите од пушењето и сопствената перцепција на испитаникот за штетните несакани ефекти од пушењето.

Толкување на резултатите и анализа на наодите

Многу е вообичаено децата во Северна Македонија да почнат да пушат на многу рана возраст (Слика 2). Просечната возраст на адолесцентите кои започнуваат со пушење е 13,5 години. Има само мала разлика во возраста за започнување со пушење помеѓу половите (мажите пробуваат цигари во просек на 13,5 години, додека жените започнуваат на 13,6 години).

Слика 2. Започнување со пушење кај младите – просечна возраст и процент на започнување, по пол

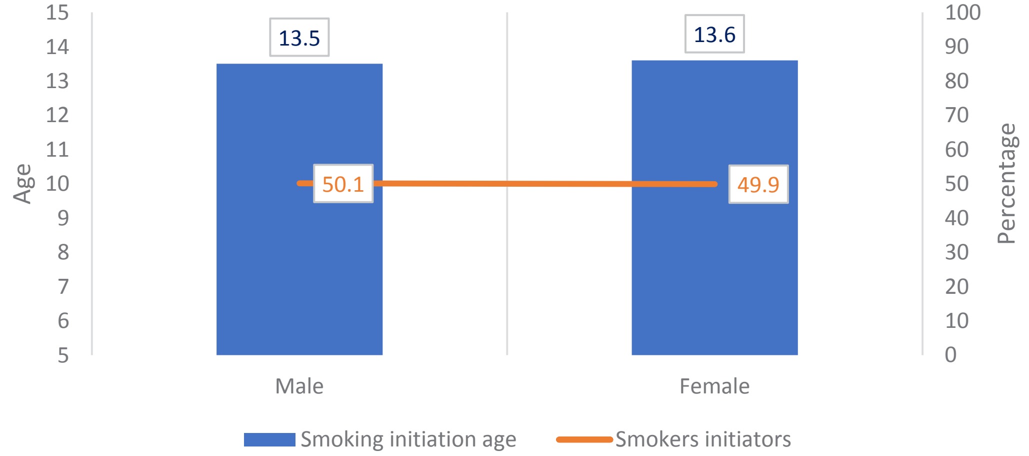

Слика 3. Започнување со пушење кај младите: возрасна група и родова процентуална распределба

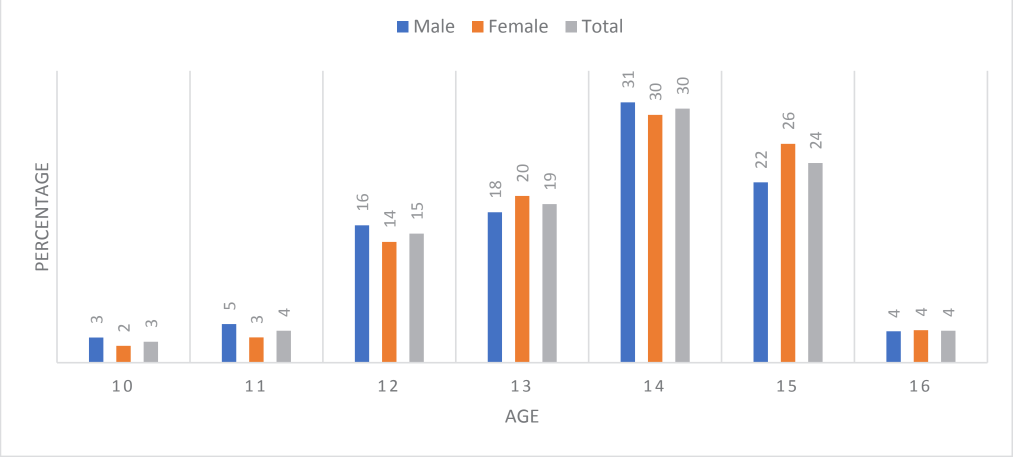

Околу 30 проценти од младите пушачи во Северна Македонија почнуваат да пушат пред 14-годишна возраст.

Во првите 15 години, мажите покажуваат малку поголем ризик од започнување со пушење во споредба со жените. По овој период, ризикот се намалува и станува релативно еднаков меѓу половите. Речиси 50 проценти од испитаниците не почнале да пушат до крајот на разгледуваниот временски период (17 години). Сепак, опасноста од започнување со пушење

е значително поизразена кај машките за разлика од женските адолесценти. Овој резултат е типичен во емпириската литература. Ова сугерира дека родовиот ефект може да биде посилен во земјите од балканскиот регион, каде што традиционално беше социјално неприфатливо жената да пуши.

Опасноста од започнување со пушење е значително поизразена кај мажите за разлика од жените.

Цената на цигарите има влијание врз одлуката да се започне со пушење кај младите во Северна Македонија, иако индиректно преку влијанието на врсниците и другите варијабли во моделот. Резултатите покажуваат дека зголемувањето на акцизата на тутун, која ги зголемува цените на цигарите, веројатно ќе го намали започнувањето со пушење кај младите.

Зголемувањето на цените на цигарите за 10 проценти ја намалува веројатноста за започнување со пушење кај младите за 3 проценти.

КЛУЧНИ ПОРАКИ

Разбирањето на детерминантите за започнување со пушење кај младите во Северна Македонија е од клучно значење. Наодите од ова истражување обезбедуваат значаен увид за креаторите на политики да развијат насочени интервенции и политики засновани на докази кои ефикасно го обесхрабруваат започнувањето со пушење кај адолесцентите.

- **Цената на цигарите има влијание врз одлуката да се започне со пушење кај младите во Северна Македонија.** Покрај тоа, релативната достапност на цигарите во земјата покажува дека сè уште има значителен простор за идни зголемувања на цената, што може да придонесе за обесхрабрување на започнувањето со пушење и промовирање на откажување. Ова ја нагласува важноста од зголемување на акцизата на тутун за да се намали започнувањето со пушење кај младите преку повисоки цени.
- Женските имаат помала веројатност да започнат со пушење цигари отколку машките, а цените може да влијаат повеќе на започнувањето со пушење кај женските во споредба со машките.
- **На одлуката на младите да започнат со пушење значително влијае однесувањето/ставот кон пушењето на пријателите и родителите.** Младите кои имаат пријатели кои пушат имаат 62 проценти поголеми шанси да почнат да пушат. Имајќи родители кои пушат е исто така значително и позитивно поврзано со веројатноста за започнување со пушење: младите со родител кој пуши дома имаат 79 проценти поголема веројатност да почнат да пушат. Овие наоди го засилуваат потенцијалот за зголемувања на акцизата на тутун со цел зголемување на цените, што ќе влијае на односот кон пушење на нивните врсници и родителите.
- **Започнувањето со пушење кај младите е под негативно влијание од перцепциите за опасностите од пушењето.** Важноста од едукација и знаење за штетните ефекти од употребата на тутунот - и кај младите и кај нивните родители - не може да биде претерана.
- **Појавата на пушење кај младите во Северна Македонија е исто така под влијание на неценовните политики за контрола на тутунот.** Сите промени на политиките и мерките воведени во периодот по 2008 година се оценети како статистички релевантни, со што се зајакнува важноста и ефикасноста на мерките за контрола на тутунот засновани на докази.

ЗАВРШНИ РАЗМИСЛУВАЊА

Зголемувањето на цените на цигарите веројатно ќе послужи како ефикасна мерка за борба против пушењето.

Релативната достапност на цигарите во Северна Македонија укажува на простор за идни зголемувања на цените, што може да придонесе за намалување на преваленцата на пушење и обесхрабрување на започнување со пушење. Воведување на повисоки цени на цигарите, заедно со сеопфатни стратегии за контрола на тутунот, може да помогне да се создаде позначаен предупредувачки ефект и да се промовираат поздрави однесувања кај поединците во Северна Македонија.

Зголемено познавање на негативните несакани ефекти од пушењето кај родителите и младите во Северна Македонија е многу важно. Ова може да се постигне со воведување на:

1. медиумски кампањи за едукација на родителите за штетните ефекти од пушењето и важноста да се биде здрав пример за своите деца,

2. едукативни и здравствени предавања во наставните програми во училиштата за едукација на младите за негативните ефекти од пушењето, и

3. масовни медиумски кампањи на владата кои ја нагласуваат важноста за живеење здрав живот и живот без чад за целото општество.

Зајакнувањето на имплементацијата на политики за контрола на тутунот кои го забрануваат пушењето на јавни места и го ограничуваат пристапот до тутунски производи за малолетните ученици веројатно ќе го зајакнат намалувањето на започнување со пушење кај младите.

Колективното влијание на различните промени на политиката и мерките воведени по 2008 година е статистички значајно, што укажува на нивната важност за обесхрабрување на започнувањето со пушење кај младите.

Признанија

Аналитика работи во соработка со Универзитетот Илиноис во Чикаго (UIC), Институтот за истражување и здравствена политика, за спроведување на економски истражувања за оданочување на тутунот во Република Македонија. UIC е партнер на Bloomberg Philanthropies за намалување на употребата на тутун. Ставовите изразени во овој документ не може да се припишат, ниту ги претставуваат ставовите на UIC, Институтот за истражување и здравствена политика, или Bloomberg Philanthropies.

Овој Извештај за политика беше изготвен од истражувачи од тинк тенк Аналитика од Северна Македонија. Автори се Билјана Јовановиќ, Тамара Мијовиќ Спасова, Бојана Мијовиќ Христовска и Кристијан Кожески.